

9. KAŽDODENNÍ ŽIVOT V ČESKÝCH ZEMÍCH NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

BYDLENÍ

Vyšší hospodářská a kulturní úroveň se projevila i v bydlení. **Bohatí lidé** si stavěli **rodinné domy** nebo **vlastnili velké byty**. **Byty bohatších měšťanů** byly **několikapokojové**, často se **salonem**, dobře vybavené nábytkem, s **toaletou** a **koupelnou**, osvětlené **plynovými lustry**. Zařízení salonu reprezentovalo životní úroveň rodiny. V něm se rodina scházela s přáteli a hosty. Hrubší práce (úklid, praní, žehlení, nákup atd.) měly v těchto domácnostech na starosti **služky**.

Z *Od konce 19. století se začaly do bohatších domácností dostávat moderní výrobky, např. různé mechanické prací stroje, ždímadla, mandly, šicí stroje, vysavače, plynová kamna, chladničky, elektrické sporáky aj.*

Horší situace byla v rodinách dělníků. Dlouhá pracovní doba a nízké výdělky jim nedovolily nakoupit dostatek jídla ani si pořídit lepší bydlení a vybavení. Ve městech se pro dělníky a jejich rodiny nadále stavěly **pavlačové domy** s **malými byty**. Kromě nich se začaly stavět **několikapatrové činžovní (nájemní) domy**.

V této době se objevily **první hotely** a **pasáže**.

V jakých podmínkách bydlely rodiny dělníků v počátcích průmyslové revoluce na konci 18. století?

Připomeňte si, jak se problémy s dlouhou pracovní dobou a špatnými sociálními podmínkami pokoušeli řešit dělníci v západní Evropě.

MÓDA

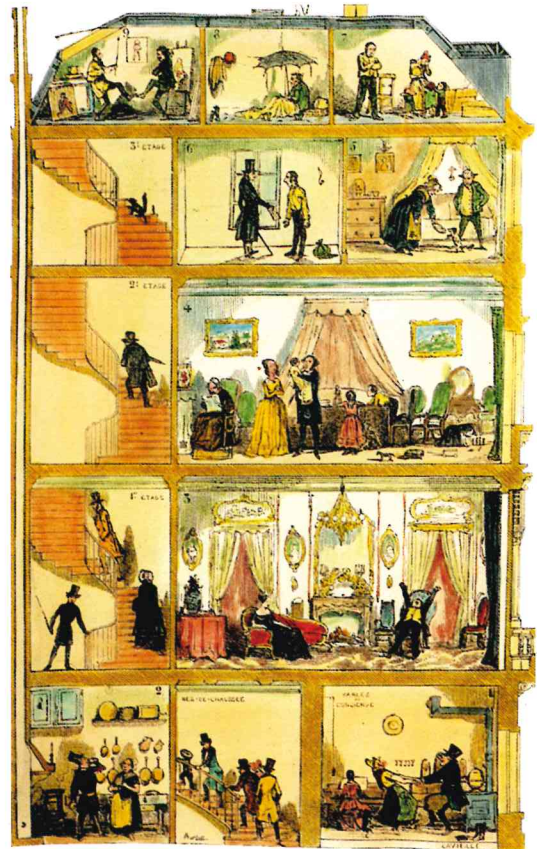
Pro dámské šaty byla typická **krinolína** – široká sukně vyztužená tuhým látkou se žíněmi nebo speciální kovovou konstrukcí, špičaté výstřihy a zdobené límce. Později vešla móda šaty zkracovat. Ke kratším šatům se začaly nosit **boty s vyšším podpatkem**. Oblíbené byly **dámské kožichy** a **menší klobouky**.

Pánské oblečení se vyznačovalo střízlivostí a účelností. K nezbytnému **saku** se vedle **cylindru** nosil také nízký **tvrdý klobouk**, **tříčtvrtěční pláštěnka**, **hůlka** a **boty s nízkými podpatky**.

VZDĚLÁNÍ

České země patřily ke konci 19. století k **nejvzdělanějším částem** celého **Rakousko-Uherska**. Skoro všichni zdejší obyvatelé (97%) byli gramotní. **Povinná školní docházka** se **prodloužila z 6 na 8 let** (od roku 1869).

Z *Po ukončení obecné školy mohl žák postoupit buď do měšťanské školy, nebo do různých typů středních škol: gymnázií, průmyslových škol, obchodních akademií. Na dvou třetinách těchto škol se už učilo česky. Vedle německých vysokých škol existovaly v našich zemích koncem 19. století tři české vysoké školy – univerzita v Praze a Vysoké učení technické v Praze a v Brně.*

Činžovní dům (karikatura kolem roku 1850)
V prvních dvou patrech bydleli zámožní nájemníci, ve 3. a 4. patře méně zámožní a podkroví bylo vyhrazeno nezaměstnaným, umělcům a služkám.

Dětská móda šířící se z Francie
Vznik speciálního dětského obleku byl novinkou 19. století. Do této doby nosily děti stejné šaty jako dospělí.

služka: *anglicky* – housemaid [ˈhaʊsmɛɪd] *německy* – das Dienstmädchen
pasáž: *anglicky* – arcade [ɑːˈkeɪd] *německy* – die Passage

Karlova univerzita: Zeměpis 8, 2. díl, str. 39
Moderní společnost: Výchova k občanství 8, str. 25

Který panovník zavedl v našich zemích povinnou školní docházku? Vysvětlíte pojmy „gramotnost“ a „negratnost“.

Zjistěte, kolik je v současné době v České republice vysokých škol a kde nejbližší vašemu bydlišti působí vysoká škola.

Popište, jak si představujete zařízení třídy a průběh hodiny ve škole 19. století.

Ve školách byly v této době zcela běžné tělesné tresty jako např. bití rákoskou přes ruce. Výjimkou nebylo ani opisování dlouhých vět apod.

Porovnejte školství 19. století s dnešním stavem.

Třída ve škole ve 2. polovině 19. stol.

ŽIVOTNÍ STYL

V tehdejší době se žilo mnohem klidněji než v dnešním uspěchaném světě. Lidé si zakládali na dobré pověsti, poctivosti, na rodině. **Živatelem** rodiny byl **muž**, **ženy** se staraly o **domácnost** a **děti**.

Muži zaměstnaní ve státních službách (na úřadech, na poště, u dráhy, ve školách apod.) neměli sice vysoký, zato ale stálý plat, zajištěný postup a penzi (důchod).

V neděli ráno se obvykle celá rodina vypravila do kostela, po obědě na výlet, na procházku nebo na návštěvu příbuzných.

Česká měšťanská rodina na procházce

Jak tráví neděle a sváteční dny většina současných rodin? Jak je trávíte nejraději vy osobně?

SVÁTKY A ZÁBAVA

V průběhu 2. poloviny 19. století se vedle tradičně uctívaných církevních svátků (Vánoce, Velikonoce, svátek Všech svatých a Památka zesnulých) začalo rozmáhat pořádání **poutí**, **bálů** nebo **tanečních zábav**. Přibývalo **hostinců**, **kaváren** a **divadel**. Stále více lidí navštěvovalo různé divadelní a čtenářské **spolky**, které působily v každém malém městě.

S jakými událostmi křesťanského kalendáře jsou spojeny Vánoce a Velikonoce? Od jaké události počítáme náš letopočet? Kdy si připomínáme svátek Památky zesnulých (Dušičky)?

Na Vánoce se od poloviny 19. století začaly (patrně podle německého vzoru) zdobit **vánoční stromky** – smrčky nebo jedličky. Věšely se na ně jednoduché přírodní ozdoby (ovoce, ořechy, perníčky...). Pod stromky se objevily dárky. Nadílku začal dětem přinášet i sv. **Mikuláš**. Na **Tři krále** se chodilo na koledu.

Na venkově byl stále typickým svátkem **masopust**.

Masopust trval od **Tří králů** (6. ledna) do **Popeleční středy**. Oslavoval konec zimy a začátek jara. Byl spojován s vynášením zimy, s průvody masek a s karnevalem. Ve městech se v tomto období konaly bály, maškarní plesy a taneční zábavy. Po masopustu následoval až do Velikonoc 40denní půst.

Narození Ježíška – klanění tří králů
(lidová malba na skle)

dobrá pověst: **anglicky** – **good reputation** [gʊd ˌrepjuːteɪʃn] **německy** – **guter Ruf**
bál (ples): **anglicky** – **ball** [bɔ:l] **německy** – **der Ball**

Venkovská próza: Čítanka 8, str. 62
Pohádka máje: Čítanka 8, str. 63

Ukončení sklizně se slavilo **dožínkami** a **vinobraním**. Každá vesnice měla také svou **pout'** zasvěcenou určitému světcí – patronu místního kostela.

Z K poutím patřily samozřejmě různé atrakce – např. zvěřince s dravou zvěří, potulní komedianti, loutkáři, artisti. Nesmělo chybět velké kolo, střelnice, provazolezci a jarmareční zpěváci. Objevily se i první cirkusy.

Z Konaly se také poutě, při kterých lidé putovali pěšky několik kilometrů na určité poutní místo (např. na horu Říp nebo do Velehradu).

6 S jakou událostí českých dějin jsou spojeny hora Říp a Velehrad?

Už od středověku se v noci z **30. dubna na 1. května** zapalovaly na kopcích **ohně**, aby zahnyly moc čarodějnic. Lidé věřili, že čarodějnice se této noci slétaly, aby uctívaly d'ábla.

6 Které z uvedených oslav a zábav se pořádají i v dnešní době? Zúčastníte se některých? Besedujte o tom ve třídě.

K **oficiálním oslavám** patřily **narozeniny císaře**, jubilea jeho vlády a **vojenské velikonoční parády** (přehlídky).

Své vlastní náboženské svátky slavili na našem území i **příslušníci židovské menšiny**. Mezi nejvýznamnější patřily **oslavavy židovského Nového roku**, **Dne smíření** či svátku **Pesach**, kterým si Židé připomínají vyvedení svého národa z egyptského zajetí.

6 Na internetu zjistěte, co tyto židovské svátky znamenají a jakým způsobem je Židé slaví.

Masopustní průvod – kresba lidového malíře z konce 19. století

Císař František Josef I. vystupuje z kočáru za slavnostního veselí, které doprovázelo jeho oficiální návštěvu v Praze roku 1907

TĚLESNÁ KULTURA A SPORT

Do 1. poloviny 19. století býval tělocvik výsadou šlechty a zámožnějších měšťanů. Teprve po **založení Sokola** (1862) došlo v českých zemích k **rozvoji tělesné výchovy**.

Od konce 19. století se **čeští sportovci** začali prosazovat i v **atletice** a **gymnastice**. Poprvé se zúčastnili **olympijských her** v roce 1900 v Paříži.

Z Znakem sokolského spolku se stal **letící sokol**. Představitelé Sokola se snažili prosadit tělocvik jako předmět do obecných a středních škol. Od 80. let 19. století se začaly masově zakládat sokolské jednoty ve městech i na vesnicích. Členové Sokola se oslovovali „bratře“, „sestro“ a zdravili se „Nazdar!“

V letech 1911–1912 byl u nás také založen **zájmový spolek pro děti** nazvaný **Skaut** (z anglického slova „skaut“ – pátrač).

PT Která sportovní disciplína si vás nejvíc získala jako diváka a které se věnujete aktivně?

CO ČECH TO SOKOL

Agitační plakát Sokola

Každodenní život lidí na přelomu 19. a 20. století ovlivnila vyšší hospodářská a kulturní úroveň českých zemí. Povinná školní docházka se prodloužila na 8 let. Většina obyvatel uměla číst, psát a počítat. Rozšířil se počet středních škol. Zlepšilo se bydlení, zakládaly se čtenářské, divadelní a tělovýchovné spolky, pořádalo se víc zábav.